ПРОСВІТЯНСЬКА КНИГОЗБІРНЯ.

Серія I. Красне письменство.

№ 15.

До Тарасових роковин.

Збірник віршів
присвячених пам'яті
Т. Шевченка.

УКЛАВ Й ДОДАВ ПЕРЕДМОВУ
В. ЧЕРЕДНИЧЕНКО.

ПОЛТАВА.
Друкарня Спілки Споживчих Товариств.

Обращайтесь съ книгами аккуратно—онѣ служатъ не вамъ одному, а многимъ.

1. Не пачкайте книгъ надписями и рисунками; не подчеркивайте словъ.
2. Не портите переплетовъ.
3. Не загибайте угловъ у страницъ.
4. Не перелистывайте страницъ грязными и мокрыми руками.
5. Если у васъ въ домѣ есть заразный больной, то заявите объ этомъ библіотекѣ.

1924

Видання Полтавської Спілки Споживчих Товариств.

СЕРІЯ І. КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО.

746

До Тарасових роковин.

.....

Збірник віршів, присвячених пам'яти

Т. ШЕВЧЕНКА.

84612

Харківська Державна
Наукова бібліотека
ім. В. Г. Короленка
№ Б1-1509

УЛОЖИЛА Й ДОДАЛА ПЕРЕДМОВУ

В. ЧЕРЕДНИЧЕНКО.

ПОЛТАВА.

Друкарня Спілки Споживчих Товариств

1919.

1604

„Перед Тарасовими роковинами“.

(ПЕРЕДМОВА.)

26 лютого 1861 року, як тільки сумна звістка про смерть Т. Шевченка стала відома його друзям і приятелям, які жили тоді в Петербурзі,—всі вони негайно зібралися коло тіла дорогого небіжчика й почали радитися, що вони повинні зробити для того, щоб достойно вшанувати пам‘ять Тарасову.

На тих перших поминках по поетові було ухвалено: 1) зробити на могилі поета пам‘ятника; 2) у селі, де народився Тарас, заснувати школу його імени; 3) закласти кільки стипендій імени Т. Шевченка в Київському, Харківському та Одесь ому університетах і Петербурзькій Академії Мистецтва; 4) видати, як мога найкраще, всі твори поета; 5) призначити премію за найкращий життепис поета на українській мові, а також і за найкращий критичний огляд його творів; 6) допомагати родичам Шевченковим; 7) що-року одному з товариства бувати на могилі поета, щоб мати за нею догляд і піддержувати її у відповідному порядкові. І майже одночасно роспочинаються клопоти про перевіз тіла Кобзаря з Петербургу на Україну.

На слідуючий рік день 26 лютого пом'янули вже невеликі кола не тільки в Петербурзі й Київі, але й у Львові була одправлена урочиста панахида за Батька Тараса*).

І з кожним роком святкування Тарасового дня все більш і більш поширювалося по Україні. Скрізь, де тільки жило кілька душ свідомих українців, святкувався день 26 лютого. У цей Тарасів день, дивлячись на місцеві обставини, правилися панахиди по поетові, улаштовувалися концерти, вистави чи й вечірки, присвячені світлій пам'яти Кобзаря, а коли прилюдного святкування царські поліцаї не дозволяли, то свідомі українці збіралися у когось з „своїх" і вкупі міркували, які заходи треба вжити й що треба зробити за-для поширення серед українського народу національної свідомости.

Як би зібрати в одну книгу всі святкування Тарасового дня, що одбулися за 58 років з дня смерти Т. Шевченка, то історія національного українського відродження за ці роки безумовно мала найяскравіші ілюстрації. Ми б побачили, як „святкування роковин" з кола близьких до поета осіб з кожним роком захоплюють все ширші й ширші верстви громадянства.

*) Шевченко в Галицкой Украйнѣ — М. Возняк „Украинская жизнь", 1914 р. № 3.

З столиць святкування „Роковин“ переноситься в міста, містечкі, села, хуторі. „Тарасові роковини“ святкувалися не тільки в пишних залях панів—„тоже-малоросів“, у кімнатах української робітничої інтеліґенції, і в кімнатах студентів, семенаристів, ґімназістів та иншої учневої молоді, але й у хатах робітників і селян не тільки України й Галичини, але й Америки, Европи, Сібіру і скрізь, куди волею чи недолею було закинуто свідомих українців.

Більше того, „Тарасові роковини“ якось само-собою стали українським національним святом: „Ні в одного народу не має такого оріґінального свята“, каже С. Єфремів*): „ніде в світі не знайдемо ми такого зворушливого звичаю справляти що-року поминки по національному діячеві,—правда, що й заслуги Т. Шевченка перед рідною країною надзвичайні“.

У 1914 році вперше, крім дня 26 лютого, сумного дня смерти, був одсвяткований і день 25 лютого, світлий день народження Поета. І хоч Російський уряд наклав свою свавільну заборону на це святкування українським народом першого столітнього ювилею з дня смерти Т. Шевченка, але... святкування все ж одбулося. Заборонено було правити панахиди, улаштовувати вечери, концерти,

*) Безмолвная годовщина—С. Ефремов „Украинская жизнь“ 1917 р., № 1—2.

вистави, засідання й лекції, але всі газети й журналі не тільки українські, але й російські (не чорносотенного напрямку) вийшли в ті дні присвячені Т. Шевченкові.

На вулицях одбувалися численні демонстрації, які не в силі були розігнати кінні поліцаї, не зважаючи на те, що всі поліцайські участки були переповнені арештованими... В день столітнього ювилею не дозволено було також одправити панахиду на могилі Кобзаря, яку в ці дні пильно стерегли жандари... Але слідуючі роковини були ще сумніщі: тоді вже майже вся українська преса була задавтена. В Галичині, де завше вільно й пишно святкувалися раніше „Тарасові роковини", лилася братня кров, гуркотали гармати й нищили все страшні пожежі й ще страшніші „Ослобонителі"...

Тому „роковини" 1915, 1916 й навіть 1917 рр. були без краю сумні.

Як же пройшли святкування „Тарасових роковин у 1918 році?"

Вони ще в нашій пам'яті й казати про них немає чого. Саме тоді столиця України переживала тяжкі часи облоги, а на Україні йшла війна...

Майже серед тих же обставин, як і торік, наближуються „Тарасові роковини"... І хто знає, чи будучий рік дасть можливість нашій нації достойно й пишно одсвяткувати в віль-

ній, спокійній, рідній країні своє національне свято?

Але ми повинні всі свої сили напружити, аби таке всенародне святкування українською нацією „Тарасових роковин", як національного свята, вільної не тільки національно, а й соціялистично, одбулося в одному з найблизчих років.

А поки що ми мусимо подбати, щоб наша молодь юнацька, наші діти навчилися любити й шанувати „Тарасові роковини" так, як це робили їхні діди й батьки. Для того нам треба звернути увагу на орґанізацію святкувань „Тарасових роковин" по школах і ріжних орґанізаціях молоді. Від того, як буде улаштовано свято, дуже багато залежить моральний успіх, такий важливий по своїх наслідках. Діти мусять не тільки знати про Тараса Шевченка, але й любити його й пишатися ним, як ґенієм рідного народу і вчитися у свого великого поета любити і свій нарід і свою рідну країну...

І тут у великій пригоді можуть стати ті вірші, повні глибокої туги за поетом вірші вщерть переповнені глибокою любов'ю до рідної країни, де чуються сльози над недолею рідного народу, і бренить надія на кращу будучину нації, яка появила такого велетня, як Тарас Шевченко. Я кажу про вірші, присвячені пам'яти Тарасовій україн-

ськими поетами. Ці вірші ріжні по своїй художній цінности, але всі повні глибокого, щирого почуття. Вони часто писалися під впливом святкування „роковин“... і тому мають значіння не тільки художнє, а й історичне. Таких віршів дуже багато. Покійний М. Комарів був видав найбільш цінні з них збірником під заголовком „Вінок“. Але ця книжка вже давно є бібліографичною рідкостю й купити її чи дістати майже неможливо. Тоді як потреба в такому збірничкові за-для вчительства й керовників „Просвіт“ велика, тому я, передививши всі видання й журналі, які тільки могла добути в Полтаві, вибрала тільки 25 віршів, які видруковані в цій книжці. Останній вірш п. Л. Старицької-Черняхівської як раз одбив в собі настрій громадянства під час святкування „Ювилейних Тарасових роковин“. Відповідного меті збірничка вірша, написаного після революції, мені не пощастило знайти, хоч я й уважно передивилася все, що було друковано до минулих роковин.

Ці наступні роковини тим щасливіші за минулі, що ми маємо кільки виданнів повного кобзаря, чого торік не мали. З життєписів Кобзаря в нас є С. Єфремова *), Гр. Гетьманьця (він же Коваленко-Коломацький)— „Хто такий Шевченко“—краща популярна біографія й дуже цінний, написаний для дітей

*) Історія українського письменства. 1919 р.

життепис М. Савицької—„Т. Шевченко“ в виданні педаґоґичного Бюра Полтавської Губерн. Народньої Управи. Для складання рефератів про Шевченка відповідний матеріял можна знайти в показчику М. Комарова: „Т. Шевченко в литературѣ и искусствѣ“. Одесса, 1903 р. Ц. 75 коп. Багато цінного матеріялу роскидано по ювилейних примірниках українських і російських газет і журналів за 1914 рік. В журналі „Украинская жизнь“, „Літературно-Науковий Вістник“. „Українська хата“, „Світло“, „Сяйво“ та инші, де, здебільшого в книжках за лютий, друкувалися одна, або й кільки статтів, присвячених пам'яти Шевченка.

Цітати з „Кобзаря“, потрібні для щитів, аншлагів та инших прикрас, були зроблені С. Черкасенком в його збірничкові „Ялинка“ і торік В. Дурдуковським видрукована в журналі „Українська Вільна Школа“ за 1918 р. № 7 стаття—„Матеріяли для шкільних ранків і вечірок в пам'ять Т. Шевченка“, яка також вийшла й окремим виданням.

Коли б орґанізатори свята мали на меті поставити невелику виставу, то звертаю увагу на прегарну п'єсу в 1 дію—„Думи мої“... інсценіровану Л. Старицькою-Черняхівською—„Літературно-Науковий Вістник“ 1914 р., книж. II,—і вийшовшу вже другим виданням п'єсу С. Кобця—„В Тарасову ніч“. (Драматичні картини визволення Укра-

їни. Ці дві п'єси все ж вимагають за-для своєї постановки досить чимало, а тому їх можна використати в добре вже налагодженому аматорському гурткові.

Гарненьку п'єсу в 1 дію з життя Т. Шевченка написала Олена Пчілка під заголовком: „Весняний ранок Тарасовий"— „Молода Україна" 1914 р., № 2. В цій п'єсі Тарас виведений малим хлопцем. П'єса дуже легка до вистави й її школярі легко вивчать. З музичних №№ було б дуже бажано, аби розучували вірші Т. Шевченка, покладені на музику М. Лисенком.

Тільки тоді, коли орґанізаторами свята буде уважно обмірковано все до найменшої дрібниці й коли всі учасники свята зрозуміють значіння й мету такого святкування, головне буде зроблено, і наша молодь серед жахливої сучасности хоч в „Тарасові роковини" переживе прекрасні хвилини, які освітять і зкрасять їй тяжкі часи їхнього розвитку... А це так необхідно тепер, коли так багато гине морально ніжних молодих душ.

В. Чередниченко.

До Тарасових роковин.

„І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вільній, новій
Не забудьте вспом'янути
Не злим, тихим словом"...

Т. ШЕВЧЕНКОВІ.

Гарно твоя кобза грає,
любий мій земляче!
Вона голосно співає;
голосно і плаче:
І сопілкою голосить,
бурею лютує,
і чогось у Бога просить,
і чогось сумує.
Ні, не люде тебе вчили:
мабуть, сама доля,
степ та небо, та могили,
та широка воля!
Мабуть, часто думка жвава
труни роскривала,
і козацька давня слава,
як сонечко сяла;
і вставали з домовини
закуті в кайдани
вірні діти України:
козаки й гетьмани.
І святі кістки біліли
спалених в Варшаві
і могили крівавили
прадіди безглаві.

Мабуть, ти учивсь співати
на руїнах Січі,
де ще рідна наша мати
зазирає в вічі;
де та бідна мати просить
кожну душу щиру,
хто по світу кобзу носить,
щоб співали миру
про козацтво незабутнє,
вірне, стародавнє,
про життя козацьке смутне—
смутне, але славне.
Знаю ж, братіку рідненький,
як учивсь ти грати:
ти послухав теї неньки—
та й став нам співати.

А. Афанасьев-Чужбинський.

На похорон Тараса Шевченка.

Сподівалися Шевченка
сей год на Вкраїну,
а діждалися побачить
його домовину.
Стоїть в Каневі в Соборі
вся квітками ввита,
по-козацьки китайкою
червоною вкрита;
ідуть люде, перед нею
поклон покладають
і за душу Кобзареву
Господа благають.
Скільки виплакав він горя
гіркими сльозами,
скільки виспівав печалі
віщими словами!
Все бажалось йому волі
для свого народу—
і не діждав того часу,
як дійшла свобода!
У столиці над Невою
його поховали,
честь великую і славу
йому воздавали.
Тяжко ж йому на чужині
і в вінку лавровім:
дума рвалась на Вкраїну
к горам наддніпровим.

„Там широко, там весело
од краю до краю!“—
Так співав він над Невою
у великім жалю.
Із могили домовина
на світ піднялася,
Через Москву, через Київ
сюди донеслася.
На Симона на Зілота
задзвонили в дзвони,
стали править Кобзареві
нові похорони.
От несуть його на марах
з Собору під гору,
де старий Дніпро-Славута
іде по простору...
Уволили твою волю
українські діти—
на Чернечу несуть гору,
де хотів ти жити.
Уволили твою волю,
друже незабутній,
і по смерти, як при жизні,
твій путь многотрудний!
Ходять хмари кругом сонця;
вітер подихає;
шумить Дніпро під човнами,—
тебе провожає.
Везуть тебе простим возом
до нової ями,

везуть хлопці і дівчата
кручами, ярами.
Перед тебе червоними
корогвами має...
„Христос Воскрес!“—хор церковний
до гробу співає.
От і стали всі круг тебе
на горі Чернечій.
Чи ти чуєш людський гомін,
надгробниї речі?
Чи ти чуєш „вічну пам‘ять
тобі возгласили,
брати й сестри над тобою
знов заголосили.
Плачуть, тужать твої други,
ввесь народ сумує,
сиплють землю тобі й кажуть:
„Нехай він царствує!“
Прощай, славний наш Тарасе,
прощай, милий брате!
Справді лучче в своїй землі
і кісткам лежати!

М. Максимович.

На смерть Т Шевченка.

Вийшов місяць на могилки
з неба подивитись,
кругом глянув ясним оком,
став чогось журитись...
Далі в хмару загорнувся,
не схотів світити;
за ним й зірки поховались,
як за батьком діти.
Ніч, мов ворон, чорна стала,
хмари скрізь блукають,
вітри буйнії з хрестами
сумно розмовляють...
Чого ж місяць, чого ясний
хмарами закрився?
Чого вітер, чого буйний
грізно росходився?
— Місяць бачив, як учора
могилу копали,
і в могилу домовину
стиха опускали...
Зачинилось в Україні
покутне віконце!
Заховалось під землею
українське сонце!
Умер Кобзарь! Його пісні
більше не греміти...
І став вітер на могилі
сумно голосити...

То завиє, то застогне,
жалібно заллється:
наче сокіл, об могилу
крилами заб'ється.
Б'ється, квилить, свіжу землю
з могили змітає,—
мовить: „встань, мій вільний брате!"
Ні! не дочуває!...
Спи, Тарасе, тихо-тихо,
поки Бог розбудить;
твого ж слова в Україні
повік не забудуть.

О. Кониський.

26 ЛЮТОГО.

Є в році день один—його святкуєм ми,
зібравшися в братерські кола,
щоб промінь ще додать у лютий час пітьми
поетові до ореола.
І скрізь, де ще живуть України сини,
незрадниї народу діти,
те свято справити зіходяться вони,
щоб разом плакати й радіти.
І смуток свій несуть за скривджених людей,
і віру в кращий час приносять,
і з стогоном тяжким з намучених грудей
у Бога правих правди просять.
І пісня голосна, як наш народ смутна,
гуде в мелодії чудовній:
у тонах жалібних росказує вона
про наші болі невимовні.
А там промова знов у пишній похвалі
Тараса гучно прославляє;
і чується тоді, що знов він на землі,
і тихим словом промовляє:
„мені однаково, що бучно так мені
ви спомін правите що року;
мені однаково, що в честь мою пісні
складаєте в хвалу високу;
однаковісінько було б мені й тоді,
як би були мене й забули,—
але я радий тим, що у такій біді
ви ще душею не поснули.

Я радий тим, що в вас любов пережила
часи страшної безнадії;
нехай же й вам за те моя хвала,
що в вас живі чуття святиї.
О, бережіть її, ту чистую любов,
до обездоленого люду!
Я за-для його жив і кайдани знайшов,
його й на небі не забуду.
Любіть же ви його, працюйте, бороніть
від темряви, що душу в'яже.
Довічняя любов—то мій вам заповіт,
а та любов вам шлях покаже".

В. Самійленко.

На Тарасовій панахиді.

Дим од кадила розноситься хмарами
вгору, все вгору снується примарами...
Пісня ридає...
Сумно з свічками
всі скам'янілі стоять, як мерці.
„Вічная пам'ять" з посмертними чарами
в душі лягає тяжкими ударами...
Журно вітає
десь по-над нами
тінь Кобзарева в терновім вінці.
Тільки ж у серці з панахидними співами
б'ють переливами
инші бажання,
инші надії.
Груди тремтять і палають в огні...
Думка літає над рідними нивами...
Жити ми хочем і бути щасливими!
Всі поривання,
думи і мрії
вилити грізно в діла голосні!

М. Вороний.

В Шевченкове свято

Діждались знов ми Шевченкових днів...
Всміхнулась „заплакана мати“
і радісно стала коханих синів
на берег Дніпра виряжати,
де спить—спочива під залізним хрестом
великий співець України,
щоб там поклонились вони всі гуртом
своїй заповітній святині...
О, ненько—Вкраїно, і ви, земляки!
Святкуйте велике це свято,
але не забудьте й про тих бідаків,
що мусять далеко конати!..
Вони безталаннійші з ваших братів!—
з-за ґратів тепер виглядають
і змоги не мають в те місце прийти,
де батька Тараса вітають!...
Вам—воля, вам сонечко з неба блищить,
і свіжий вітрець повіває,—
а їм тільки й чуть, як залізо брязчить
та серце нудьга розриває...
Вклоніться ж за них до сирої землі
могилі славетного тата
і нишком шипніть, через що не прийшли
сердешні вони на те свято...

З. Ткаченко.

На роковини Шевченка.

Колись нашу рідну хату
темрява вкривала,
а чужа сусідська хата
світлами сіяла.
Та минав ти, наш Кобзарю,
чужії пороги,
орав свою вбогу ниву
рідні перелоги.
Гомоніла твоя кобза
гучною струною,
в кожнім серці одбивалась
чистою луною.
Спочиваєш ти, наш батьку,
тихо в домовині
та збудила твоя пісня
думки на Вкраїні.
Хай же промінь твоїх думок
по-між нами сяє,—
„Огню искра великого“
повік не згасає!
Щоб між нами не вгасало
проміння величне,
ти „поставив на сторожі“
своє слово вічне.
Ми, як ти, минати будем
чужії пороги,
орать будем свої ниви,
рідні перелоги.

Леся Українка.

На роковини смерти Т. Шевченка.

Умер поет! І струни голосні
  порвалися, замовкнули навіки.
Ми стали сиротами, і, сумні,
  ми понесли у серці жаль великий
і довго плакали... І от тепер
  що-року згадуєм сумну пригоду.
Але чи справді вмер він?—Ні—не вмер!
  Поет живе в серцях свого народу,
його душа в святих його словах
  одбилася акордами смутними;
вона живе, витає про-між нас
  надією на щастя, на свободу;
любить народ навчає кожний час,—
  поет живе в серцях свого народу!...
Поет живе, ми слухаєм його:
  ми чуєм заповіт його священний—
учитися, кохати край стражденний,
  і не цуратись рідного, свого.
І всі ми, скільки є, в душі своїй
  клялись тих дум не зраджувати зроду,
і справдимо ми заповіт святий,—
  поет живе в серцях свого народу!...

В. Самійленко.

На роковини.

Не він один її любив.
Віддавна Україну
поети славили в піснях,
немов красу-дівчину.
Від неї переймали сміх,
і жарти, і таночки,
її байки, немов квітки,
сплітали у віночки.
Той в ній давнину покохав,
той мрію молоденьку,—
він перший полюбив її,
як син кохає неньку.
Хоч би була вона стара,
сумна, змарніла, бідна,—
для сина вірного вона
єдина, люба, рідна.
Хоч би була вона сліпа,
каліка, недоріка,—
мов рана, ятриться в ньому
любов його велика.
Вкраїна бачила не раз,
як тії закоханці
над вечір забували все,
про що співали вранці.
І, взявши дар від неї, йшли
до иншої в гостину:
вони не знали, що то є
любити—до загину.

Він перший за свою любов
тяжкі дістав кайдани,
але до скону Їй служив
без зради, без омани.
Усе знесла й перемогла
його любови сила.
Того ж великого вогню
і емерть не погасила.

Леся Українка.

ПОГАШЕНО
— 17 —

Українська мова.

(Пам'яти Т. Шевченка.)

Діамант дорогий на дорозі лежав,—
тим великим шляхом люд усякии минав,
і ніхто не пізнав діаманта того.
Йшло багато людей і топтали його.
Але раз тим шляхом хтось чудовий ішов,
і в пилу на шляху діамант він знайшов.
Камінець дорогий він одразу пізнав
і додому приніс, і гарненько, як знав,
обробив, обточив дивний той камінець,
і уставив його у коштовний вінець.
Сталось диво тоді: камінець засіяв
і промінням ясним всіх людей здивував,
і палючим огнем кольористо блищить,
проміння його усім очі сліпить.
Так в пилу на шляху наша мова була,
і мислива рука її з пилу взяла.
Полюбила її, обробила її,
положила на ню усі сили свої,
і в народній вінець, як в оправу, ввела,
і, як зорю ясну, вище хмар піднесла.
І на злість ворогам засіяла вона,
як алмаз дорогий, як та зоря ясна.

І сіятиме вік, поки сонце стоїть,
  і лихим ворогам буде очі сліпить.
Хай же ті вороги поніміють скоріш,
  наша ж мова сія що-години ясніш!
Хай коштовним добром вона буде у нас,
  щоб і сам здивувавсь у могилі Тарас,
щоб, поглянувши сам на створіння своє,
  він побожно сказав: „Відкіля нам сіє!“

В. Самійленко.

Шевченкові від жінки—українки.

Сотня літ уже минає,
як слова твої святиї
розійшлись по Україні,
мов ті перли дорогиї.

І в тих перлах—самоцвітах
є найкращиї перлинки:
то слова про тяжку долю,
долю жінки—українки.

Ти убрав її квітками,
ти умив її сльозами
і уславив всьому світу
що—найкращими думками;

чарівний дівочий образ,
карі очі, стан тоненький,
чорні брови, ясний погляд,
сміх веселий, молоденький;

образ матері святої,
що дочку її єдину
пан покриткою пускає...
віддає в салдати сина;

і дівчину—сиротину
не словами, а сльозами,
батьку славний незабутній,
змалював ти перед нами.

І за те, аж поки буде
Україна істнувати,
не забудуть українки
тебе, батьку, шанувати.

І од пишного палацу
до найменшої хатини
в щирім серці українки
вдячний спомін не за..ше.

Людмила ***Волошка.***

Тарасове свято на чужині.

В дальній Кавказчині, в краю чужому,
мріється рідная хата:
свята найбільшого ми дочекались,
нашого любого свята.

Вся Україна сьогодні справляє
пам'ять своєму пророку,
ми із чужини так само возносим
славу сердечну, глибоку.

Згадуєм сумно за рідну Вкраїну,
повну принади землицю,
повну ланів і гаїв, і садочків,
повну краси чарівницю.

Згадуєм сумно за рідну Вкраїну,
повну злигоднів селянських,
повну насильства, одчаю та муки,
повну лютощів панських.

Ненє-голубко! до тебе я лину:
тут я чужий чужениця.
„Аще забуду тя, Єрусалиме,
будь мі забвенна десниця".

Хай до гортані язик мій прилипне,
скоро тебе я забуду
і в чужині одіб'юся од служби
нашому рідному люду!

Батьку, Тарасе, ти чуй присягання:
ми, українськиї діти,
матір і бідного меншого брата
будем повіки любити.

Будем боротися, їх визволяти
з пазурів сина Едома!
Каже надія: діждемся напевне
вільного рідного дома.

А. Кримський.

Шевченкова могила.

У всіх людей на світі є святині,
що будять в них найкращі почування,
що їх зміцняють при лихій годині,
і наливають в душу сподівання.

Святиня та у нас на Україні,—
Шевченкова славутная могила,
бо там заснув навіки в домовині
той, хто Вкраїні дав орлині крила.

Його пісні, слова його пророчі
збудили нас, сліпим одкрили очі
і сповнили завзяття чарівного.

І зроду те завзяття не погасне
і в серці нашім, мов проміння ясне
світитиме серед шляху трудного.

Олекса Коваленко.

Батьку Тарасу.

Ти не вмер, наш любий батьку,
бо вмерти не можуть
твої думи: вони живі
і по світу Божім
скрізь лунають,—научають,
як правдою жити,
людей добрих шанувати,
Вкраїну любити.

І. Вороньківський.

На вічну пам'ять Т. Шевченкові.

. . . . . Возвеличу
малих отих рабів німих
а на сторожі коло їх
поставлю слово.
Т. Шевченко.

Без мови немає народу,
як сонця без сяйва й тепла,
як волі, де гноблять свободу,
як квітки без корня й стебла.
Тим ріднеє слово в народі
живе і росте з ним повік,
а вмре—то й народові годі
шукати поради та лік.
Найближче, виразне, палюче
простісенько в душі летить.
Там сили розбуркає дужі
і вкаже їм славну мету—
за ними й недбалі й байдужі
встають на роботу святу!
Народнє українське слово
скрашали колись кобзарі—
і золотом сяяла мова
ще в тій стародавній порі.
І пісні, і думи лицарські
народові склали вони,
ще й досі ті твори кобзарські
не вмерли, як правди сини.
Народ за свого вже уряду
до вільної волі доріс,

І слово свободи на Раду
тоді він до кожного ніс.
Тим словом огненним карали
по Вкрайні своїх ворогів,

за право народнє збірали
борців до свячених стягів.
З тим словом Украйна міцніла,
до світла, до правди ішла,

і кривда од його німіла,
і рівність в народі жила.
Бо пташкою слово літало,
як искра огненне було,

за правду народ піднімало,
з козацтвом на волі жило!
Приборкали волю Вкраїни,
і душу, і слово її,

зазнать довелося і Руїни,
як зрадили діти свої.
Бо внуки Великого лугу
хапалися рідне забуть,

дали свою неньку в наругу,
аби собі панства добуть;
побігли юрбою до зради,
щоб мати за те кріпаків,

і кинули люд без поради,
бо стали пани з козаків...
А з рідної мови зробили
сміховисько. глум для людей—

до жарту її пригулили,
казали: „це мова дітей!“.

І з слова свого глузувати
не хто ж, як самі зачали,
і мову живою ховати
в труну забуття оддали.
А, зрікшись живої святині,
зубожили душі свої
і стали катами отчизні,
пригнобивши душу її...
Оддавши ж на глум, на поталу
все рідне, з тяжкої пітьми
вмирали духовно й помалу
себе поховали сами!...
Тарасе! З тяжкої могили
ти словом Украйну збудив,
і рух найсвітлішої сили
ти в душі зубожені влив!
Ти рідну занедбану мову,
як неньку свою, поважав
і славну дорогу ти нову
в народнє життя показав.
Ти в скривджене слово коштовне
чогось чарівного налив—
і стало краси воно повне:
ти знову його окрилив!
І словом багатим та дужим
ти щиро про все росказав,
синам підневільним, байдужим
ти волю і світ показав.
Ти ним удовиці Украйні
вернув її рідних синів,

вказавши на вчинки доганні
й на тяжкі помилки дідів.
Отчизну, кохаючи, кревну
та й инших казав не забуть,

незгоду слав'янську непевну
ти в згоду бажав повернуть
Щоб краще жилося народу,
будив ти думки й почуття

про волю, братерство й свободу,
про щастя, про світле життя.
В своїм „Кобзарі"—заповіті
ти висловив мрію свою,

щоб всі на широкому світі
збратались в єдину сім'ю.
Ні лихо, ні тяжка неволя
тебе не спинили проте,

бо віра у правду ніколи
не зрадила серце святе.
Ти просто ішов по дорозі,
куди тобі геній казав,

апостолом правди небозі
Україні—неньці ти став.
Ти сіяв, щоб люде зібрали,
для брата ти вік працював,

щоб люде всі рівними стали,
ти всіх і молив і благав...
Ти сіяв зерно без полови—
і слово те в світ понеслось,

і з ростком добра та любови
у серці людськім принялось.

Нехай же те слово несеться
ще ширше між людом собі
і в пам'ятник слави складеться
на вічную пам'ять тобі!
Нехай же те слово не в'яне,
росте та міцніє в кінець
і діжде, що вільні слав'яне
зів'ють тобі згоди вінець!
Нехай же те слово на світі,
як вираз найкращих ідей,
для всіх стане знаком освіти,
свободи й братерства людей!
Так спи ж тепер, сине отчизни,
нашадку гетьманів-батьків,
ти слава, ти міць України,
козак над усіх козаків.

Сергій Павленко.

Т. Шевченкові на той світ.

Спородила тебе мати
у пахарській хаті;
спородила й заповіла
про горе співати.
І співав ти, орле сизий,
співав до могили,—
всім у серденько запали
пісні твої милі.
Ми над ними сумували,
плакали, сміялись,
і до правди, до любови
серцем поривались.
Виливаєм свою душу
твоїми словами,
і апостолом навіки
ти став по-між нами.

А. Гавриш.

Т. Г. Шевченкові.

Над широким Дніпром,
над високим шпилем,
де байрак простягнувся глибокий,
де б'ють в берег вали,
вириваючись з мли,—
там стоїть сумний хрест одинокий.
Під хрестом тим спочив,
хто Вкраїну любив,
хто душею болів за безщасну,
той, хто в думах своїх,
думах чистих, святих
виславляв її так бідолашну.
Скільки год він страждав,
скільки год не видав
свою неньку—Вкраїну бездольну!
Тихо все. Все мовчить,
і могила таїть
його думи глибокі, повільні,
і ніхто їх не зна,
і ніхто не співа—
тільки хвилі високі, бурхливі
та ше вітер палкий,
вітер вільний, легкий,

що буяє в степу так сумливо,
та ковиль степовий,
весь пожовклий, сухий,—
вони чують ті думи глибокі
і співають вночі
всі ті думи святі,
де могила та хрест одинокі

Д. І. Яворницький.

818

Т. Шевченко.

Я знав забутий пишний храм,
давно покинутий жерцями,
що продались чужим богам;
стояв він сумно перед нами.
І не було в ньому одправ,
і не курилось фиміаму,—
бо ворог злий печать поклав
на дверях замкненого храму...
А щоб ніхто з людей не смів
із храму знять замок печати,
він смертю й дзвоном кайданів
велів невільників лякати..
І йшли часи... і повний мли
стояв той храм без жертви Богу,
і зела буйні поросли
до нього втоптану дорогу.
Але прийшов і правди час...
з'явивсь юнак, мов сталлю скутий,
і знять з народу гніт образ
пішов під рідний храм забутий,
і хоч на камені ступнів
і впав він жертвою тяжкою,
але той храм за-для братів
одкрив він власною рукою.
І нині ходим ми в той храм
і там, свободи вірні діти,
складаєм гимн тому, хто нам
дав змогу в рідний храм ходити.

Ів. Стешенко.

Шевченкова могила

Тихо л'ється Дніпр широкий
і каміння обмиває;
берег голий та високий
безустанно підриває.
Над водою, стороною
широченне поле мріє,
там могила сиротою,
мов би стогне, мов би мліє...
А в могилі, в домовині
спочива по Божій волі
той, що любій Україні
щиро прагнув щастя-долі.
Спи ж, Кобзарю, у могилі;
в ній твоя щаслива доля:
на Вкраїні рідній, милій
ти пануєш серед поля.
Слава прах твій покриває,
світ її геть—геть розлився,
всяк про теє добре знає,
як ти жив і як трудився...

В. Річицький.

На Чернечій горі.

Ой на горі, на Чернечій,
висока могила,
цю могилу, гей, високу
весна цвітом вкрила.
Під горою славутиця—
Дніпро кручі миє...
А на горі круг могили
гаєм зеленіє.
Гей, на горі, на могилі
знісся хрест високо...
А навколо неосяжний
степ заліг широко.
„Тут лани широкополі
і Дніпро, і кручі“...
А з могили видно й чути.
як реве ревучий.
Гей, шмат видно України
навколо, широко!
Благословля цю небогу
хрест, знятий високо.
Благослови ж нашу долю
і працю, і волю,
наш дорібок, нашу справу
і добрую славу.
Гей, на горі, на Чернечій,
гаєм зеленіє...
А від степу, з нив широких
тихий вітер віє.

Вітер віє, повиває,
пахощі розносить;
на могилу теплий дощик
тихесенько росить.
Чи то дощик, чи то сльози
так росять козачі—
за тобою так, Тарасе,
Україна плаче.

* * *

Прилинули дві зозулі
та на гилках сіли
на галузках, на зелених
побіля могили.
Гнуться гилки та хитають,
гнуться тонесенькі;
дві зозулі закували,
мов сестри рідненькі.
Одна сіла на схід сонця,
з заходу другая;
одна кує, немов плаче,
друга спомогає...
Мов рідненькиї сестриці,
сумно закували,
і до долу так смутненько
крильця попускали.
Одна в головах могили
кує, мов горює,
а в ногах другая сіла
та й сестрі вторує.
Не зозульки кують сумно
на славній могилі—

прилинули дві сестриці
та й заголосили.
Похилились на могилі,
впавши на коліна—
Галичина тут сумує,
плаче Україна.

П. Конопацький.

Шевченкова могила.

Ой, багато могил над Дніпром
простяглося одна за другою,
та одна тільки за їх вабить душу мою
і найвищою сяє красою;
і не більша вона, і не вища других,
але доля їй славу послала:
та могила Шевченка взяла,
в своє серце поета сховала...
Ой, могило, холодна, німа!
Ой, чого ти стоїш потихеньку?
Озовися до нас, оповідай ти нам
те, що чуєш в своєму серденьку!
Роскажи ти нам думки того,
що до себе навіки забрала,—
ти вартуєш його, розмовляєш із ним,
ти усю таїну його взнала.
Ти вже бачила, певне, не раз,
як поетова тінь виступає,
як на грудях високих твоїх,
за Вкраїну він Бога благає!
Ти наслухалась вісточок тих,
що Дніпро до Тараса приносить,
так промов же ти нам, що міркує поет,
що в своєму він серденьку носить?
Чи вістимо йому, що родина його
стрепенулась, росте, оживає,
що Україна-Русь любих діток своїх
до своєї господи скликає?

Що дала їм надію святу,
що вказала їм чесну роботу,
що працює сім'я і що праця її
розганяє матусі скорботу?
Оповідай же нам ти, могило німа,
чи про все оце батько наш знає?
Та могила мовчить, лиш вітрець
прошептав:
„Він перевертнів там проклинає".

М. Школиченко.

Т. ШЕВЧЕНКО.

(В XXXIX роковини його смерти.)

Не на шовкових пелюшках
і не у пишному палаці,—
в хатині бідній він родивсь
серед неволі, тьми і праці.
Нещасна мати сповила
його малого й зажурилась...
І цілу ніченьку вона
за сина, кріпака, молилась.
І Бог почув молитву ту,
і дав душі убогій силу,
і в руки хлопцеві вложив
співацьку надзвичайну ліру.
І виріс він, і кобзу взяв,
і струн її торкнувсь рукою,—
і пісня дивна полилась,
повита вічною журбою.
В тій пісні людям він співав
про щастя, про добро, про волю,
будив від сна, пророкував
їм вищу і найкращу долю;
співав про чесну боротьбу,
про сором кайданів брязкучих...
І не жалів він сил своїх,
і не втерав він сліз пекучих.
І пісня голосно лилась...
Але не довго: ворог лютий

підкрався нишком—і замовк
співець, кайданами окутий.
Замовкла пісня на устах,
але в душі жила, бреніла
і в серці бідному співця
вогнем палаючим горіла.
І довго у степу глухім,
в неволі жив між ворогами
співець самотний, мовчазний
з своїми думками—піснями.
Він рвався серцем із тюрми
на волю до ланів широких,
до синіх хвиль Дніпра ріки,
до тихих тих могил високих.
Він рвався,—і прийшла вона,
сподівана, бажана воля,—
і все, чого не знав раніш,
тепер дала лукава доля.
Та сил в співця вже не було...
Остання пісня продзвеніла,—
і в небо тихо піднялась
душа поета наболіла.
Умер співець! І привезли
його на рідну Україну
і коло синього Дніпра
йому насипали могилу.
Умер співець! Але живуть
в серцях людей слова безсмертні,
і тихо по Вкраїні всій
бренять його пісні славетні.

Галина Комарівна

Шевченкова могила.

Степи простяглись широкі,
степи простяглись навкруги;
прославшись до моря стягою,
Дніпро підмива береги.

В степах тих високі могили;
найвища ж, найбільша одна
стоїть над Дніпром срібноводим,
стоїть одинока й смутна.

Висока й велика могила!
В могилі спить батько Тарас...
Багато він мучивсь на світі,
багато зробив він для нас!

Він рідній віддав Україні
і душу і серце свої.
Своїми піснями-сльозами
він виспівав горе її.

Своїми піснями-сльозами
до правди й любови святих,
до світла ясного, науки
він кликав старих і малих.

За правду на світі він бився
і правду до смерти любив,—
і тихо на світі заснув він
і спить серед рідних степів.

Степи простяглися до моря,
в степах над широким Дніпром
стоїть одинока могила
з високим чавунним хрестом.

І тую могилу велику,
й того, шо в могилі поліг,
уся Україна їх знає
й повік вона знатиме їх!

Б. Грінченко.

Т. ШЕВЧЕНКО.

(В XL роковини його смерти.)

Був час лихий, в неволі непросвітній
наш бідний край без слова замірав,
народ губив свою свідомість, гордість,
у тьмі, в ярмі, німуючи, мовчав.

Було скрізь темно, кращі діти краю
не знали, де шукати світу їм,
і падали безсило кволі руки,
згасав огонь у погляді смутнім.

В той час лихий у хаті вбогій, темній
світ засіяв і тихий і благий,
з'явивсь „апостол правди і науки",
і вийшов він на шлях тяжкий, довгий.

Пройшов він мало: смерть неублагана
його взяла в обійми потайні,
але лишив він дивную надію,
слова лишив величні і міцні.

Вогнем палючим ті слова проникли
в серця людські пригноблені, страдні,
збудили в їх відважниї бажання
і слави нагадали зниклі дні.

І світять нам пісні поета дивні
і кличуть нас до любої мети,
і, поки будуть ті пісні бреніти,
ми не впадем, ми будемо все йти.

Нехай тепер тобі роскажуть хвилі,
що не забули ми твої пісні,
що ми йдемо дорогою твоєю
і заповіти любимо твої,

що ти для нас—прекрасне, ясне сонце,
від котрого ми маємо життя,
тепло і світ, а в дні тяжкі занадто—
у кращу долю віри почуття.

Галина Комарівна.

Вінок Тарасові Шевченкові в день 26 лютого.

I.

І ще один сьогодні рік минув,
Кобзарю любий наш, від того часу,
як голос твій замовк для України,
замовкла навіть пісня голосна.
Ще раз нам світить день сумного свята,
той день, що нам нагадує ще більш
того, хто нас покинув...
Та не тільки
в цей день ми згадуєм тебе, Кобзарю,
тебе, наш батьку, віщий наш пророче!
Чи зможе той, у кого єсть хоч трохи
любови в серці до свого народу,
хоч день один про тебе не згадати!
Народу син, ти син його найкращий,
ти був його борцем за людську долю.
В часи неволі, злиднів і темноти
твій дух світив йому промінням сонця.
Як він терпів, корився мовчки долі,—
твій голос був його болючим криком.
Як він забутий був у цілім світі,—
ти росповів його колишню славу.
І в час, як ним, мов крамом торгували,
ти показав його високу душу.
Ти в серці ніс тягар великий,
святий тягар народньої скорботи,
і, переливши в слово голосне,

у образах живих живеє горе
усім очам незрячим показав.
І, поки житеме народ твій рідний,
твоя душа не вмре в його душі.
Твій рідний край не раз оплаче гірко
того, хто так його оплакав долю.
Ні, не забудемо тебе, Кобзарю,
до віку.

II.

Будем, будем пам'ятати
нашу втрату, нашу згубув
не прибудеш ти співати
пісню смутку, пісню любу.
Не роскажеш нам про славу
та про давнії події,
щоб ізнову в душу мляву
влити втіхи та надії.
За хвилиною хвилина,
рік за роком проминає,
і сумує вся Вкраїна,
що тебе між нас немає.

III.

„Тебе нема!"—вже довгий час
ми кажемо з журбою,
а хто ж зуміє про-між нас
співати за тобою?
Багато нас тепер, співців,
та в нашім хорі чути

гучніше инших голосів
твій голос незабутній.
Багато ми складали слів,
чимало в їх і змісту,
та тільки в нас, твоїх синів,
твого немає хисту.
І ми так само, як і ти,
кохаєм Україну,
готові їй допомогти
й служити до загину.
Ні, в нас, хоч любимо її,
немає в серці сили,
бо ми з душі скарби свої
потроху розгубили.

IV.

В твоїх піснях високий творчий геній
дивує нас.
Як сталось те, що в боротьбі щоденній
він не погас?
Що не могли йому підбити крила
неволя й гніт?
А доля їх на тебе наложила
з дитячих літ.
Твоє життя, коли його згадати,
наводить сум,
та не могло від тебе одібрати
високих дум,
і в час, як ти в неволі нудив світом
на чужині,

в твоїй душі все квітли пишним цвітом
твої пісні.

V.

В піснях, що ти покинув нам,
ти образ дав душі святої:
вона була величній храм
любови до сем'ї людської,
гарячим серцем ти кохав
усіх, забувши власні рани,
і в слові тільки тих карав,
хто на людей кує кайдани.
Самотна над Дніпром стоїть
тепер могила над тобою,
але над нами тут горить
твій дух зорею провідною.

В. Самійленко.

Без свічок, без кадил...

(До Шевченкового ювилею в 1914 році.)

Без свічок, без кадил і без співів сумних
лиш в тяжкій, нерозважній журбі
возгласимо самі ми в серцях мовчазних
вічну пам'ять, Кобзарю, тобі!

* * *

Вічну пам'ять любові безмірній твоїй,
вічну пам'ять пекучим сльозам,
вічну пам'ять душі бездоганній, святій,
вічну пам'ять безсмертним словам.

* * *

І заступниця всіх, всіх скорбящих, сумних,
всіх знеможених гнітом важким
хай окриє тебе у оселях ясних
омофором пречистим своїм!

* * *

В храми ясні, святі нам не вільно ввійти,
нам не вільно в палких молитвах
скарги-жалі сплести й хоч на хвилю знайти
відпочинок у ревних сльозах.

* * *

Ми з глибоким жалем в катакомби підем
і знайдем там братерські хрести:
молитви в катакомбах палають вогнем
і руйнують поганські світи!

Л. Старицька-Черняхівська.

Зміст.

Передмова В. Чередниченко.

Стор

1. Т. Шевченкові. *А Афанасьев-Чужбинський* 3
2. На похорон Т. Шевченка. *М. Максимович.* 5
3. На смерть Т. Шевченка. *О. Кониський* . 8
4. 26 лютого. *В. Самійленко* 10
5. На Тарасовій панахиді. *М. Вороний* . . 12
6. В Шевченкове свято. *З. Ткаченко* . . . 13
7. На роковини Шевченка. *Леся Українка* . 14
8. На роковини смерти Т. Шевченка. *В. Самійленка.* 15
9. На роковини. *Леся Українка* 16
10. Українська мова. *В. Самійленко.* . . . 18
11. Шевченкові від жінки-українки. *Л. Волошка.* 20
12. Тарасове свято на чужині. *А. Кримський.* 22
13. Шевченкова могила. *О. Коваленко* . . . 24
14. Батьку Тарасу. *І. Вороньківський* . . . 25
15. На вічну пам'ять Т. Шевченкові. *С. Павленко.* 26
16. Т. Шевченкові на той світ *А. Гавриш* . 31
17. Т. Г. Шевченкові. *Д. І. Яворницький* . . 32
18. Т. Шевченко. *Ів. Стешенко.* 34
19. Шевченкова могила. *В. Річицький* . . . 35
20. На Чернечій горі. *П. Конопацький.* . . 36
21. Шевченкова могила. *М. Школіченко* . . 39
22. Т. Шевченко. *Галина Комарівна.* . . . 41
23. Шевченкова могила. *Б. Грінченко* . . . 43
24. Т. Шевченко. *Галина Комарівна* . . . 45
25. Вінок Тарасові Шевченкові в день 26 лютого. *В. Самійленко* 47
26. Без свічок, без кадил... *Л. Старицька-Черняхівська* 51

Ц[illegible]а 1 карб. 50 коп.

Лютий. 1919 р.